

Historische Context Duitsland 1918-1991

1. Van Keizerrijk naar Weimarrepubliek

Na de Eerste Wereldoorlog veranderde Duitsland van een keizerrijk in een wankelende democratie: de Republiek van Weimar. Deze periode werd gekenmerkt door politieke onrust, economische crises en de last van het Verdrag van Versailles.

De jonge republiek had direct te kampen met grote problemen. Veel Duitsers geloofden in de **dolkstootlegende** en zagen de regering als verraders. Daarnaast zorgden de herstelbetalingen voor enorme economische druk.

Beantwoord de onderstaande vragen om je kennis over de beginjaren van het interbellum te toetsen.

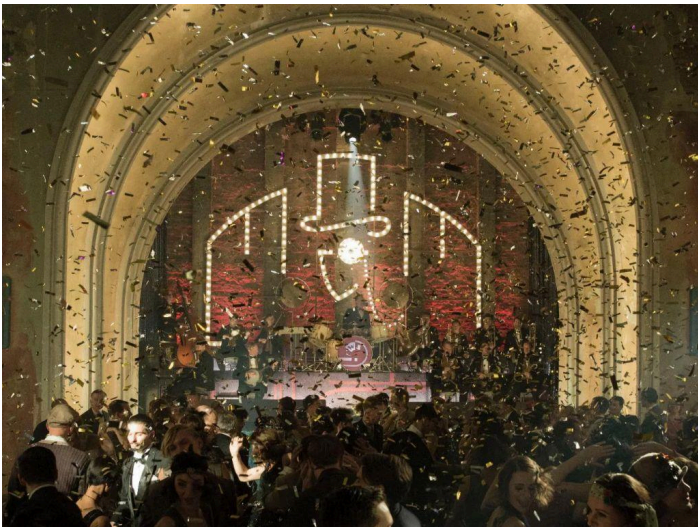
1. Wat hield de 'dolkstootlegende' in, die veel aanhang had onder de conservatieve elite en oud-soldaten?	a) Het idee dat het Duitse leger niet op het slagveld was verslagen, maar verraden door de linkse regering die de wapenstilstand tekende. b) De theorie dat Frankrijk en Engeland in het geheim samenwerkten om de Duitse economie te vernietigen via het Verdrag van Versailles. c) De beschuldiging dat de communisten in 1918 de macht hadden gegrepen en de keizer hadden vermoord. d) Het geloof dat de Verenigde Staten Duitsland expres in een economische crisis hadden gestort door leningen terug te vragen.
2. Welke rol speelde het Dawesplan (1924) in de Duitse economie?	a) Het zorgde voor een volledige kwijtschelding van alle herstelbetalingen die in Versailles waren vastgelegd. b) Het was een plan van de Sovjet-Unie om de Duitse industrie te ontmantelen. c) Het zorgde voor Amerikaanse leningen aan Duitsland, waardoor de economie tijdelijk opbloeiende en herstelbetalingen mogelijk werden.

d) Het plan verbood Duitsland om nog langer handel te drijven met Frankrijk en Engeland.

Verdieping: Stabiliteit en Crisis

De periode tussen 1924 en 1929 wordt vaak de 'Gouden Jaren Twintig' genoemd. Dankzij internationale samenwerking en leningen leek de Weimarrepubliek even op de goede weg. Maar deze stabiliteit bleek flinterdun toen de wereldwijde economische crisis toesloeg.

Gebruik de informatie uit de samenvatting om de volgende verdiepingsvragen te beantwoorden. Let hierbij op de relatie tussen economische welvaart en politieke steun voor de democratie.

Analyseer de kwetsbaarheid van het Dawesplan. Leg uit waarom de economische bloei van Duitsland tussen 1924 en 1929 door historici vaak als een 'schijnbloei' wordt omschreven, en betrek hierbij de gebeurtenissen op Wall Street in 1929.

Evalueer de politieke gevolgen van de economische crisis. Waarom profiteerden juist extreme

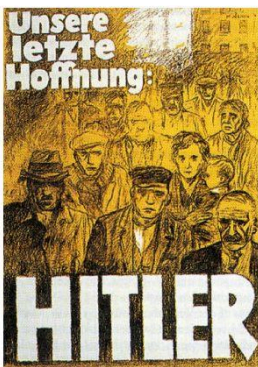
partijen zoals de NSDAP en de KPD (communisten) van de Beurskrach van 1929, terwijl de steun voor de democratische partijen van de Weimarrepubliek afnam?

Kerninzicht: De geschiedenis van de Weimarrepubliek laat zien dat een democratie zeer kwetsbaar is wanneer de economie instort en de bevolking het vertrouwen in de politieke instituties verliest. Dit vormde de perfecte voedingsbodem voor de opkomst van het totalitarisme.

2. De Opkomst van het Nationaalsocialisme

De beurskrach van 1929 maakte een einde aan de relatieve stabiliteit. De NSDAP profiteerde van de crisis. Bestudeer de onderstaande bron en analyseer de opkomst van Hitler.

Source A - a German election poster from 1932. The caption reads "Our Last Hope - Hitler"

Bronanalyse: Hiernaast zie je een verkiezingsposter uit 1932 met de tekst 'Hitler: Unsere letzte Hoffnung'. Leg uit waarom deze boodschap juist in 1932 zoveel aansloeg bij de Duitse bevolking. Gebruik in je antwoord de economische situatie en de gevolgen van het Verdrag van Versailles.

Strategie van de Machtsovername: De Rol van de Elite 🏛️

Hoewel de NSDAP de grootste partij was geworden, had Hitler geen absolute meerderheid in het parlement. Zijn weg naar de macht was geen toeval, maar een combinatie van politiek opportunisme van de oude elite en het gebruik van geweld op straat. In deze sectie analyseer je hoe de laatste resten van de Weimar-democratie werden uitgehold nog voordat de echte dictatuur begon.

Beantwoord de onderstaande vragen zorgvuldig en gebruik de informatie uit de samenvatting over de politieke instabiliteit en de rol van de conservatieven.

De conservatieve elite en Hitler. In januari 1933 werd Hitler benoemd tot rijkskanselier in een kabinet met conservatieve ministers. De conservatieven dachten dat zij Hitler konden 'temmen' en hem konden gebruiken voor hun eigen politieke agenda. Analyseer waarom deze inschatting een fatale vergissing bleek voor het voortbestaan van de Weimarrepubliek.

Het dubbele gezicht van de NSDAP. Hitler profileerde zich enerzijds als een 'legale' politicus die via verkiezingen aan de macht wilde komen, terwijl hij anderzijds de SA gebruikte voor paramilitair vertoon en terreur. Evalueer hoe deze combinatie van wettelijkheid en geweld hielp om de democratische instituties te verzwakken.

Van Democratie naar Dictatuur: De Totalitaire Staat 📦

Nadat Hitler in januari 1933 tot rijkskanselier werd benoemd, veranderde Duitsland in korte tijd van een democratie in een totalitaire staat. Dit proces versnelde na de Rijksdagbrand en de aanname van de Machtigingswet. De nazi's gebruikten zowel terreur als propaganda om de controle over de samenleving volledig over te nemen.

Beantwoord de onderstaande vragen om te analyseren hoe deze machtsovername verliep en hoe de nazi-ideologie werd opgelegd aan de bevolking.

Analyseer de juridische machtsgreep. Leg uit hoe de brand in de Rijksdag (februari 1933) door Hitler werd gebruikt om de weg vrij te maken voor de **Machtigingswet**. Betrek in je antwoord de positie van de communisten.

Evalueer het concept 'gelijkschakeling' (nazificatie). De nazi's wilden een totalitaire

samenleving creëren waarin iedereen dacht en handelde volgens de nazi-ideologie. Geef twee voorbeelden van hoe dit werd toegepast in het dagelijks leven (bijvoorbeeld op het gebied van cultuur, onderwijs of werk) en leg uit hoe dit de controle van de staat vergrootte.

Tip voor het examen: Het onderscheid tussen propaganda (verleiden) en terreur (bang maken) is essentieel om te begrijpen hoe Hitler zijn macht behield, ondanks de beperkingen van het Verdrag van Versailles.

3. Begrippenkennis: Koude Oorlog

Na de Tweede Wereldoorlog werd Duitsland het centrale strijdtoneel van de Koude Oorlog. Zorg dat je de kernbegrippen goed beheerst.

Trumandoctrine	Het Amerikaanse beleid (vanaf 1947) om landen militair en economisch te steunen die bedreigd werden door het communisme (containment-politiek).
Wirtschaftswunder	Het snelle economische herstel van West-Duitsland (BRD) in de jaren '50.
Ostpolitik	Politiek van toenadering van West-Duitsland (onder Willy Brandt) richting het Oosten (DDR en Sovjet-Unie) in de jaren '70.
Breznjev-doctrine	Het beleid van de Sovjet-Unie dat ingrijpen rechtvaardigde wanneer een socialistisch land dreigde af te glijden naar het kapitalisme.

Vul de juiste begrippen in bij de omschrijvingen hieronder. Kies uit: **Marshallhulp, Volksdemocratie, Stasi, Heimatvertriebene.**

Begrippenbank: Marshallhulp, Volksdemocratie, Stasi, Heimatvertriebene

Definition	Word
1. De geheime dienst van de DDR die de eigen bevolking scherp in de gaten hield en onderdrukte.	
2. Duitsers die na WOII uit gebieden in Oost-Europa (zoals Polen en Tsjechië) werden verdreven en naar Duitsland vluchtten.	
3. Communistische staatsvorm in Oost-Europa (zoals de DDR) die in theorie democratisch was, maar feitelijk door één partij werd bestuurd.	
4. Omvangrijk financieel hulpprogramma van de VS voor de wederopbouw van Europa na WOII.	

4. Twee Duitslanden: BRD vs DDR 🇩🇪 vs 🇩🇪

Let op: Het examen vraagt vaak om een vergelijking tussen de BRD en de DDR op politiek, economisch en militair gebied.

Vul de tabel in om de verschillen tussen de Bondsrepubliek Duitsland (West) en de Duitse Democratische Republiek (Oost) duidelijk te maken.

Kenmerk	Bondsrepubliek Duitsland (BRD)	Duitse Democratische Republiek (DDR)
Politiek Systeem	Parlementaire democratie	Totalitaire dictatuur / Volksdemocratie
Economisch Systeem		

Militair Bondgenootschap		
Invloedssfeer van...		

De Berlijnse Muur: Symbool van de Deling

Hoewel de BRD en de DDR in 1949 werden opgericht, bleef de grens in Berlijn nog jarenlang een 'gat' in het IJzeren Gordijn. Dit leidde tot een enorme leegloop van de DDR. In deze sectie analyseer je de oorzaken en de impact van de bouw van de Berlijnse Muur in 1961.

Beantwoord de onderstaande vragen uitgebreid. Gebruik de informatie uit de samenvatting over de economische en politieke verschillen tussen Oost en West.

Analyseer de motieven voor de bouw van de Muur. Waarom besloten de leiders van de DDR (Ulbricht) en de Sovjet-Unie (Chroesjtsjov) in augustus 1961 tot de bouw van de Berlijnse Muur? Betrek in je antwoord de term 'braindrain' (het vertrek van hoogopgeleiden) en de economische stabiliteit van de DDR.

Evalueer de internationale reactie. De Amerikaanse president Kennedy bezocht West-Berlijn in 1963 en sprak de beroemde woorden 'Ich bin ein Berliner'. Leg uit wat hij hiermee wilde bereiken en waarom de Verenigde Staten, ondanks hun protesten, militair gezien *niet* ingrepen tegen de bouw van de Muur.

5. Van Muur tot Hereniging (1961-1991)

Lees de onderstaande tekst over de val van de Muur en vul de ontbrekende woorden in. Gebruik de woordenbank.

Woordenbank: glasnost, vluchtelingenstroom, perestrojka, Gorbatsov, Berlijnse Muur

In de jaren '80 kwam er in de Sovjet-Unie een nieuwe leider aan de macht: _____. Hij beseftte dat het communisme economisch vastliep en introduceerde _____ (openheid) en _____ (hervorming).

In tegenstelling tot zijn voorgangers liet hij de satellietstaten in Oost-Europa vrij. De DDR-leiding probeerde hervormingen tegen te houden, maar de bevolking protesteerde massaal. Toen Hongarije de grenzen opende, kwam er een enorme _____ op gang via het buitenland. Uiteindelijk viel op 9 november 1989 de _____, het symbool van de Duitse deling.

Slotvraag: De Duitse eenwording in 1990 werd niet door iedereen met gejuich ontvangen. Zowel in het buitenland (Frankrijk/Engeland) als in West-Duitsland waren er zorgen. Noem één politieke zorg vanuit het buitenland en één economische zorg vanuit West-Duitsland.

Verdieping: De Dynamiek van de Koude Oorlog in Duitsland

Duitsland was tijdens de Koude Oorlog niet alleen een verdeeld land, maar ook de plek waar de spanningen tussen het kapitalisme en communisme het meest tastbaar werden. Van de Blokkade van Berlijn tot de Ostpolitik van Willy Brandt: elke gebeurtenis had directe gevolgen voor de bevolking aan beide kanten van de Muur.

Gebruik de samenvatting om de volgende open vragen te beantwoorden. Analyseer de keuzes van politieke leiders en de impact daarvan op de internationale verhoudingen.

Analyseer de Berlijnse crisis van 1948-1949. Leg uit waarom Stalin besloot tot de Blokkade van Berlijn en hoe de reactie van de westerse geallieerden (de luchtbrug) bijdroeg aan de definitieve deling van Duitsland in de BRD en de DDR.

Evalueer de verandering in de relatie tussen de BRD en de DDR in de jaren '70. Beschrijf wat de *Ostpolitik* van Willy Brandt inhield en leg uit in hoeverre dit beleid een breuk vormde met het eerdere beleid van Konrad Adenauer.

Kernconcept: De Breznjev-doctrine vs. Glasnost. Onthoud dat de Koude Oorlog in Oost-Europa pas echt kon eindigen toen de Sovjet-Unie (onder Gorbatsjov) de Breznjev-doctrine losliet. Zonder de dreiging van Russisch militair ingrijpen verloren de communistische leiders in de DDR hun machtsbasis.

Eindreflectie: De Lange Weg naar Eenheid 🤝

De geschiedenis van Duitsland tussen 1918 en 1991 is een aaneenschakeling van extremen: van democratie naar totalitarisme, van totale vernietiging naar economische bloei, en van pijnlijke deling naar hereniging. In deze laatste sectie kijken we terug op de rode draden in deze roerige eeuw.

Beantwoord de onderstaande vragen om de continuïteit en verandering in de Duitse geschiedenis te analyseren. Denk hierbij aan de invloed van internationale bondgenootschappen en de interne strijd tussen verschillende ideologieën.

Continuïteit en Verandering: Vergelijk de internationale positie van Duitsland direct na het Verdrag van Versailles (1919) met de positie van het herenigde Duitsland na 1990. Welke rol speelde de Europese samenwerking bij het wegnemen van de vrees voor een 'te machtig' Duitsland?

Evalueer de invloed van de Verenigde Staten: Door de hele periode 1918-1991 heen is de invloed van de VS op de Duitse geschiedenis groot geweest. Beargumenteer deze stelling door drie verschillende momenten (één uit de Weimar-periode, één uit de periode van de Koude Oorlog en één uit de periode van de hereniging) te noemen waarop de VS een beslissende rol speelde.

Examenfocus: Let bij vragen over de hereniging altijd op de koppeling met de Sovjet-Unie (het wegvallen van de Brezjnev-doctrine) én de rol van de BRD binnen de Europese integratie. Dit zijn vaak de 'sleutels' tot een volledig antwoord.

Answer Key

1. Van Keizerrijk naar Weimarrepubliek

Multiple Choice:

1. Het idee dat het Duitse leger niet op het slagveld was verslagen, maar verraden door de linkse regering die de wapenstilstand tekende.
2. Het zorgde voor Amerikaanse leningen aan Duitsland, waardoor de economie tijdelijk opbloede en herstelbetalingen mogelijk werden.

Verdieping: Stabiliteit en Crisis

De economische bloei was een 'schijnbloei' omdat deze bijna volledig afhankelijk was van kortlopende Amerikaanse leningen (Dawesplan). Toen in 1929 de beurskrach op Wall Street plaatsvond, trokken de Amerikaanse banken hun leningen direct terug. Hierdoor stortte de Duitse economie, die net was opgekrabbeld, direct weer in. Dit leidde tot massawerkloosheid en bewees dat de fundering van de Weimar-economie te zwak was.

In tijden van crisis zoeken mensen naar radicale oplossingen. De democratische partijen van de Weimar-coalitie kregen de schuld van de ellende en leken machteloos tegen de werkloosheid. De NSDAP (Hitler) bood een duidelijke zondebok (Joden, Versailles) en beloofde 'werk en brood'. De communisten boden een alternatief systeem aan. De polarisatie nam toe: mensen verloren het vertrouwen in het poldermodel van de democratie en kozen voor de uitersten die daadkracht beloofden.

2. De Opkomst van het Nationaalsocialisme

In 1932 zat Duitsland diep in de economische crisis na de Beurskrach van 1929. Er was massawerkloosheid en armoede. De democratische partijen leken geen oplossing te hebben. Hitler beloofde 'werk en brood' en herstel van de Duitse trots door het Verdrag van Versailles (het 'Diktat') ongedaan te maken. Veel wanhopige Duitsers zagen in hem inderdaad de 'laatste hoop' op herstel.

Strategie van de Machtsovername: De Rol van de Elite

De conservatieve elite (zoals Von Papen) onderschatte Hitlers politieke talent en de kracht van zijn beweging. Zij dachten dat Hitler als kanselier 'ingekapseld' kon worden in een kabinet waar hij in de minderheid was. Echter, Hitler gebruikte zijn positie direct om de macht naar zich toe te trekken door nieuwe verkiezingen uit te schrijven en de SA in te zetten om tegenstanders te intimideren. De elite dacht de macht te behouden, maar gaf Hitler in feite de juridische sleutel tot de staat, die hij vervolgens gebruikte om diezelfde elite en de democratie buitenspel te zetten.

Door deel te nemen aan verkiezingen kreeg Hitler een schijn van legitimiteit; hij kon beweren dat hij de wil van het volk vertegenwoordigde. Tegelijkertijd zorgde de SA voor chaos op straat door communisten en sociaal-democraten aan te vallen. Deze gecreëerde onrust gebruikte Hitler vervolgens weer als argument dat alleen hij 'orde en rust' kon herstellen. Dit ondermijnde het vertrouwen in de democratie, die niet in staat bleek het geweld te stoppen, waardoor de roep om een sterke man (de Führer) alleen maar toenam.

Van Democratie naar Dictatuur: De Totalitaire Staat 📦

Hitler gebruikte de Rijksdagbrand om de schuld aan de communisten (KPD) te geven. Hij presenteerde de brand als het startsein voor een communistische revolutie. Hierdoor kon hij de noodtoestand uitroepen, burgerrechten opschorten en communisten laten arresteren. Door de communisten uit te sluiten van de stemming in de Rijksdag, kon hij de Machtigingswet laten aannemen. Deze wet gaf hem de macht om buiten het parlement om wetten uit te vaardigen, wat het einde betekende van de democratie van Weimar.

Voorbeelden van gelijkschakeling: 1. De oprichting van de Reichskulturkammer: Kunstenaars en schrijvers moesten lid zijn om te mogen werken. Dit zorgde voor censuur en het verwijderen van 'Entartete Kunst'. 2. Onderwijs en jeugd: Via de Hitler-Jugend en de Bund Deutscher Mädel werd de jeugd buiten schooltijd geïndoctrineerd. Dit vergrootte de controle omdat de staat de opvoeding overnam van de ouders en de bevolking van jongs af aan loyaal maakte aan de Führer.

3. Begrippenkennis: Koude Oorlog

Vocabulary Practice:

1. Stasi
2. Heimatvertriebene
3. Volksdemocratie
4. Marshallhulp

4. Twee Duitslanden: BRD vs DDR 🇩🇪 vs 🇵🇸

Rij 2: Kapitalisme/Vrijemarkteconomie vs. Communisme/Planeconomie. Rij 3: NAVO vs. Warschaupact.
Rij 4: Verenigde Staten vs. Sovjet-Unie.

De Berlijnse Muur: Symbool van de Deling 🧱

De belangrijkste reden was het stoppen van de enorme vluchtelingenstroom van Oost- naar West-Berlijn. Tussen 1949 en 1961 ontvluchtten miljoenen mensen de DDR omdat ze ontevreden waren over de dictatuur en de slechte economische situatie (planeconomie). Omdat dit vooral jonge en hoogopgeleide mensen waren (braindrain), dreigde de economie van de DDR volledig in te storten. De Muur was voor Ulbricht en Chroesjtsjov een noodgreep om het voortbestaan van de communistische staat te garanderen.

Kennedy wilde met zijn toespraak de bevolking van West-Berlijn en West-Duitsland geruststellen dat de VS hen niet in de steek zouden laten en het communisme zouden blijven indammen (containment). De VS grepen echter niet militair in omdat de Muur op Oost-Duits grondgebied werd gebouwd. Door niet in te grijpen, erkenden de VS impliciet de invloedssfeer van de Sovjet-Unie in Oost-Europa om een directe militaire confrontatie (en een mogelijke atoomoorlog) te voorkomen.

5. Van Muur tot Hereniging (1961-1991) 🧱

Cloze:

In de jaren '80 kwam er in de Sovjet-Unie een nieuwe leider aan de macht: **Gorbatsov**. Hij beseftte dat het communisme economisch vastliep en introduceerde **glasnost** (openheid) en **perestrojka** (hervorming).

In tegenstelling tot zijn voorgangers liet hij de satellietstaten in Oost-Europa vrij. De DDR-leiding probeerde hervormingen tegen te houden, maar de bevolking protesteerde massaal. Toen Hongarije de grenzen opende, kwam er een enorme **vluchtelingenstroom** op gang via het buitenland. Uiteindelijk viel op 9 november 1989 de **Berlijnse Muur**, het symbool van de Duitse deling.

Buitenland: Angst voor een te machtig en dominant Duitsland in het hart van Europa (vrees voor herhaling geschiedenis). West-Duitsland: De enorme kosten van de hereniging, omdat de verouderde economie van de DDR moest worden gemoderniseerd en uitkeringen moesten worden betaald.

Verdieping: De Dynamiek van de Koude Oorlog in Duitsland

Stalin blokkeerde Berlijn omdat de stad midden in de Sovjet-zone lag en hij de westerse invloed daar wilde uitbannen, mede als reactie op de invoering van de D-mark in de westelijke zones. De westerse geallieerden reageerden met een luchtbrug om West-Berlijn te bevoorraden. Het succes hiervan bewees de vastberadenheid van het Westen. De spanningen die hieruit voortvloeiden, zorgden ervoor dat samenwerking onmogelijk werd, wat in 1949 leidde tot de oprichting van de BRD (West) en kort daarna de DDR (Oost).

Onder Adenauer was het beleid gericht op volledige integratie met het Westen en werd de DDR niet erkend (de eenheid van Duitsland was het doel, maar zonder contact met het Oosten). Willy Brandt sloeg met de Ostpolitik een nieuwe weg in: hij streefde naar 'verandering door toenadering'. Dit hield in dat hij de bestaande grenzen accepteerde en contact zocht met de DDR en de Sovjet-Unie om de spanningen te verminderen. In 1972 erkenden de BRD en DDR elkaar zelfs als gelijkwaardige staten, wat een enorme breuk was met de eerdere politiek van confrontatie en negeren.

Eindreflectie: De Lange Weg naar Eenheid

Na 1919 was Duitsland een internationale paria, belast door herstelbetalingen en wantrouwen. Frankrijk en Engeland probeerden Duitsland klein te houden. Na 1990 was de situatie anders: hoewel er vrees was voor een groot Duitsland, had Duitsland zich bewezen als stabiele democratie. De belofte van kanselier Kohl om de hereniging in te bedden in de Europese Unie (invoering euro, verdere integratie) nam de vrees bij landen als Frankrijk weg. Duitsland werd een leidende macht *binnen* een Europees kader in plaats van een bedreiging daarbuiten.

1. **Weimar-periode:** Het Dawesplan (1924) zorgde voor economisch herstel via Amerikaanse leningen.**Koude Oorlog:** De Trumandoctrine en Marshallhulp legden de basis voor de democratische en welvarende BRD en de Luchtbrug van Berlijn voorkwam dat West-Berlijn in communistische handen viel.**Hereniging:** De VS (onder Bush sr.) steunde de Duitse hereniging onvoorwaardelijk, in tegenstelling tot de aanvankelijke aarzeling bij Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk.